

EL JURISTA PERE ALBERT I LES *COMMÉMORACIONS*¹

La memòria doctoral es desenvolupa dins del marc de la història jurídica medieval, concretament en l'estudi del dret feudal a Catalunya en el moment clau de l'anomenada *recepció del dret comú*, que, com se sap, guanya una força i transcendència especials durant el transcurs del segle XIII. Des d'aquesta perspectiva de l'espai i del temps, el treball es projecta, com el seu títol indica, sobre la vida i l'obra del jurista i canonge de Barcelona del segle XIII Pere Albert, personatge cabdal de la historiografia jurídica catalana, molt conegut, però ben poc estudiat. Per aquesta raó, l'estudi es va estructurar des d'un començament en dues grans parts diferenciades però lligades: d'una banda, l'estudi biogràfic de Pere Albert i, de l'altra, l'anàlisi ideològica subjacent en les *Commemoracions*, obra que per tradició ha estat atribuïda a Pere Albert.

S'inicia l'estudi amb un recorregut històric i jurídic de la Catalunya medieval, seguit d'un estat de la qüestió que recull els escassos estudis que tenim sobre la vida i la persona de Pere Albert i els pocs estudis elaborats amb profunditat sobre l'obra de les *Commemoracions*. Es dona notícia dels estudis des del nostre present més immediat fins a les consideracions fetes per la literatura jurídica medieval i moderna sobre la persona i l'obra de Pere Albert. La primera part del cos de la memòria presenta una reconstrucció de l'itinerari vital de Pere Albert elaborat a partir de la reunió de diversos documents, alguns publicats i molts altres d'inèdits, que ens apropen al personatge i posen en relleu les

1. Tesi doctoral dirigida pel doctor Tomàs de Montagut Estragués, llegida el dia 29 de juny de 2001 a la Facultat de Dret de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. El Tribunal, integrat pel president, el doctor Antonio Pérez Martín (catedràtic d'Història del Dret de la Universitat de Múrcia); la doctora Emma Montanos Ferrín (catedràtica d'Història del Dret de la Universitat de la Corunya); el doctor Romà Piña Homs (catedràtic d'Història del Dret de la Universitat de les Illes Balears); el doctor Juan Ángel Sainz Guerra (catedràtic d'Història del Dret de la Universitat de Jaén), i la doctora Maria Teresa Tatjer Prat (titular d'història del dret de la Universitat de Barcelona) la va qualificar amb excel·lent *cum laude* per unanimitat.

directrius de la seva vida com a eclesiàstic i com a jurista, conseller, àrbitre i jutge de la cúria de Jaume I, home pròxim a personatges coetanis de gran renom com el bisbe d'Osca Vidal de Canyelles i Ramon de Penyaafort, entre d'altres.

En aquest apartat es tracta el problema de la identificació del personatge, els seus orígens i la seva formació per explicar i comprendre la seva tasca jurisprudencial a fi de cercar punts de connexió amb la seva obra per a intentar resoldre el problema de la paternitat de les *Commemoracions*. Els problema de la identificació de Pere Albert queda resolta a través de la descoberta del seu *signum* autògraf en documents inèdits. En canvi, planeja l'ombra de la incògnita sobre l'atribució al nostre jurista de l'autoria de les *Commemoracions* del dret feudal català. El problema rau en els manuscrits conservats d'aquest text jurídic, ja que tant els de tradició llatina com els de tradició catalana són tots d'èpoques posterior a Pere Albert. Com podem veure, l'atribució és problemàtica, per això cal cercar proves definitives que permetin de trobar lligams entre la intensa activitat jurídica de Pere Albert i la seva activitat creadora palesa a les *Commemoracions*. Per rigor científic, s'ha de dir que ens movem en el terreny de la probabilitat, la qual no permet confirmar l'opinió tan comuna i estesa que dona per bona l'atribució esmentada. Malgrat tot, el conjunt d'aquest apartat sí que permet de deduir un clar perfil humà i psicològic de Pere Albert.

La segona part de la memòria analitza el pensament jurídic de les *Commemoracions*. De fet, a l'època de la redacció d'aquesta obra, ens trobem en un procés feudal tancat, és a dir, partim d'una realitat feudal i senyorial, en què els barons catalans s'aferraven a mantenir les seves prerrogatives i privilegis, enfront d'una societat que maldava per dotar-se d'una constitució política general basada en la seva ordenació sota la primacia dels comtes de Barcelona i els reis d'Aragó, la qual s'ha de reconduir i protegir mitjançant l'ordenament jurídic. Des d'aquesta òptica, el nucli del discurs es projecta sobre l'organització dels poders a la Catalunya de la baixa edat mitjana. La dissecció del vocabulari emprat a les *Commemoracions* possibilita de descobrir els punts d'inflexió i de cristal·lització d'aquestes tensions.

El marc ideològic palès a les *Commemoracions* es distribueix en dues grans seccions: la primera secció tracta de l'estructura feudal i del dret en la perspectiva de les *Commemoracions*, i la segona secció, de la centralitat del *Princeps terrae*.

Dins de la primer apartat s'estudien els estrats de poder de la societat medieval i la reafirmació del poder del comte rei, la prevalença ascendent del poder del príncep per damunt dels senyors feudals, de com se segueix un procés de distinció entre el poder dominical i el poder jurisdiccional i de com apareix un procés que accentua cada cop més el vessant territorial sobre el personal, que

va dibuixant una tendència a passar de la condició de serf a la de súbdit. També s'analitza la regulació jurídica del feu des de la nova estructura sociopolítica i econòmica de l'època, on es parla de la distinció entre la Catalunya Vella i la Catalunya Nova; dels conflictes socials provocats per les relacions de dependència personal i per la transgressió criminal de l'ordre jurídic feudal (injúria, bausia, fellonia); de la successió del feu, la tutela i el dot; així com del valor i la seguretat jurídica dels pactes feudals. També s'estudia el compliment de la llei i del costum i el valor normatiu del costum jurídic codificat. Aquesta gran secció de la memòria acaba amb una aproximació a les connexions que mantenen els Usatges, les *Commemoracions* i els Costums de Catalunya.

La segona gran secció de la memòria, com s'ha dit, està dedicada a la centralitat del *Princeps terrae*. Es tracta la figura del *princeps* i el que representa l'herència romanística en la consolidació de les institucions feudals i en la unificació jeràrquica jurisdiccional sota el seu manament. S'analitzen per tant, les qualitats i les prerrogatives del *Princeps terrae* que apareixen en les *Commemoracions*, on destaquen: el *ius generalis iurisdictionis*, la seva jurisdicció natural sobre els habitants del territori, i la raó de pública utilitzada en l'exercici del seu poder.

L'estudi acaba amb les conclusions del treball, ordenades seguint l'estructura, la llista de les fonts i dels documents (publicats i inèdits) i la bibliografia utilitzada en l'elaboració d'aquesta memòria doctoral.

Elisabet Ferran i Planas